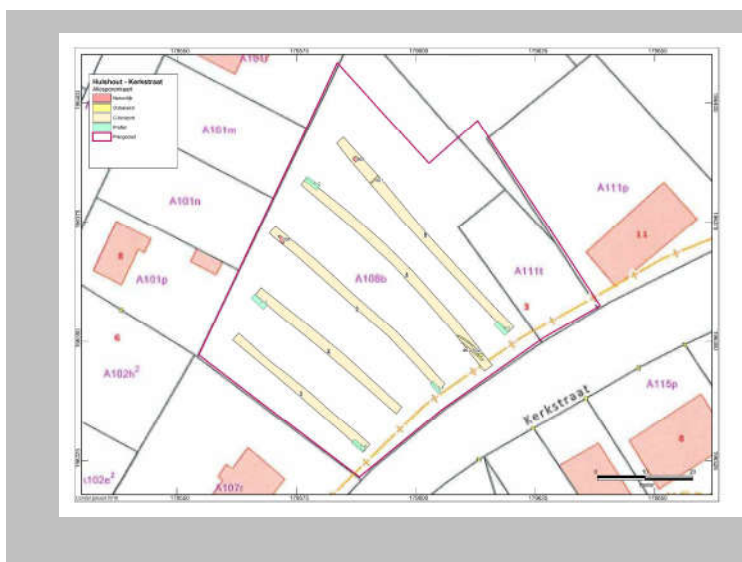

Kerkestraat te Hulshout, gemeente Hulshout

Archeologisch bureauonderzoek en proefsleuven

G. De Nutte, R. Simons, S. Houbrechts
& T. Deville

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave.....	3
2. Colofon.....	5
3. Administratieve gegevens	6
3.1. Administratieve gegevens.....	6
3.2. Omschrijving onderzoeksopdracht.....	8
3.3. Specialisten	10
4. Inleiding.....	11
4.1. Onderzoekskader	11
4.2. Onderzoeksteam	12
4.3. Dankwoord	12
4.4. Uitwerking en rapportage.....	13
5. Landschappelijke ontwikkeling.....	14
5.1. Ligging	14
5.2. Algemeen	15
5.3. Geologie, geomorfologie en bodem.....	16
5.4. Historische situatie en ligging	20
5.5. Archeologische erfgoedwaarden en vindplaatsen.....	24
6. Resultaten veldonderzoek	14
6.1. Veldonderzoek.....	14
6.2. Bodemopbouw.....	15
6.3. Sporen en structuren	16
6.4. Assessment vondsten	32
6.4.1. Inleiding.....	32
7. Conclusie.....	14

7.1. Inleiding.....	14
7.2. Beantwoording onderzoeksvragen.....	15
8. Aanbevelingen.....	14
9. Bibliografie.....	39
10. USB-stick.....	40
11. Lijst met gebruikte dateringen.....	41

Bijlagen

Bijlage 1:	Allesporenkaart
Bijlage 2:	Profielen en coupes
Bijlage 3:	Sporenlijst
Bijlage 4:	Vlak – en maaiveldhoogtes
Bijlage 5:	Harris-matrix
Bijlage 6:	Fotolijst

2. Colofon

Condor Rapporten 412
ISSN-nummer 2034-6387

Kerkstraat, Hulshout
Archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven

Auteurs: R. Simons en G. De Nutte
In opdracht van: Celenvelden BVBA
Foto's en tekeningen: Condor Archaeological Research BVBA, tenzij anders vermeld

Condor Archaeological Research BVBA, Hasselt, februari 2018.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Condor Archaeological Research BVBA

Bedrijfsstraat 10 bus 13

3500 Hasselt

Tel 0032 (0)11 24 78 10

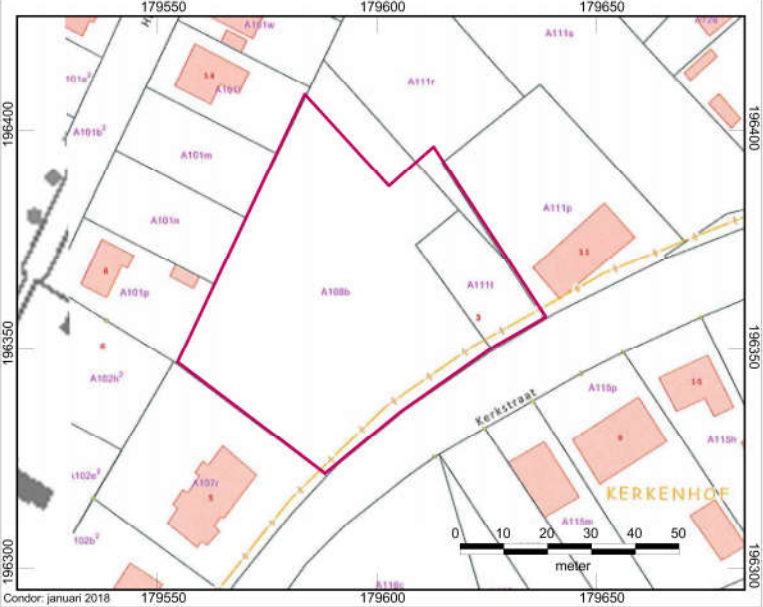
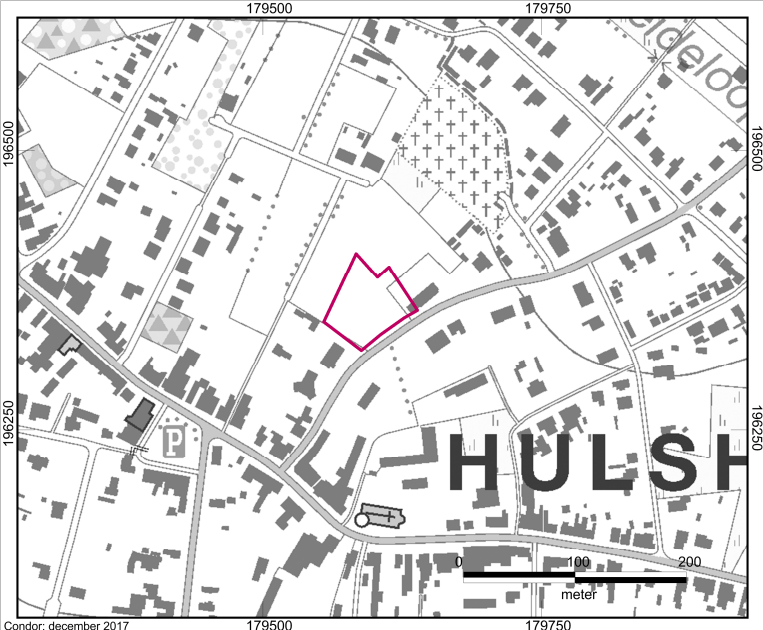
E-mail: info@condorarch.be

www.archeologienota.com

3. Administratieve gegevens

3.1. Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Celenvelden BVBA Wezelsebaan 222 2900 Schoten
Uitvoerder	Condor Archaeological Research bvba
Condor Rapporten	412
Vergunninghouder	Rianne Simons
Beheer opgravingsarchief	Condor Archaeological Research bvba
Beheer roerende archeologische monumenten	Celenvelden BVBA Wezelsebaan 222 2900 Schoten
Projectcode/vergunningnummer	2017/204 en 2017/204 (2)
Vindplaatsnaam	HU18KE – Hulshout, Kerkstraat
Provincie	Antwerpen
Gemeente	Hulshout
Deelgemeente	/
Plaats	Hulshout
Toponiem	Kerkstraat
Coördinaten	X: 179555,6 Y: 196344,9 X: 179584,6 Y: 196406,0 X: 179639,6 Y: 196355,2 X: 179589,2 Y: 196319,3
Kadastrale gegevens	Afdeling: 1 Sectie: A Nrs.: 108b (partim), 111r (partim), 111t
Kaartblad	/

Kadasterkaart	 <p>Condor: januari 2018</p>
Topografische kaart	 <p>Condor: december 2017</p>
Datum veldwerk	15-01-2018

3.2. Omschrijving onderzoeksopdracht

Bevoegd gezag	Agentschap Onroerend Erfgoed Antwerpen
Bijzondere voorwaarden	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Hulshout, Kerkstraat
Archeologische verwachting	Het Agentschap Onroerend Erfgoed heeft Bijzondere Voorwaarden gekoppeld aan de stedenbouwkundige vergunning: Doel van het onderzoek is de archeologische waarde van het terrein in te schatten.
Wetenschappelijke vraagstelling	<ul style="list-style-type: none"> - Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding? - Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden? - In hoeverre is de bodemopbouw intact? - Is er sprake van één of meerder begraven bodems? - Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving. - Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen? - Hoe is de bewaringstoestand van de sporen? - Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren? - Behoren de sporen tot één of meerdere periodes? - Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie? - Zijn er indicaties die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?

	<ul style="list-style-type: none"> - Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen? - Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen? - Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van de archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee; waarom niet? - Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)? - Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats? - Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen? - Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud <i>in situ</i>)? - Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet <i>in situ</i> bewaard kunnen blijven: <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek? 2. Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant? - Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
Onderzoeksvorm	Bureauonderzoek en proefsleuven
Plannen opdrachtgever	Op het terrein, met een oppervlakte van circa 3800 m ² , zal een verkaveling in zes loten plaatsvinden.

3.3. Specialisten

Specialisatie	Condor Archaeological Research bvba heeft voldoende specialisatie in huis om het onderzoek tot een goed eind te brengen.
---------------	--

4. Inleiding

4.1. Onderzoekskader

Condor Archaeological Research bvba heeft in opdracht van Celenvelden BVBA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek wordt in een latere fase getoetst door een proefsleuvenonderzoek.

Dit archeologisch vooronderzoek diende te worden uitgevoerd, omdat de realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Dit voortraject is tweeledig, enerzijds is er een gespecificeerd bureauonderzoek en anderzijds is er veldwerk in de vorm van proefsleuven.

Het onderzoek vindt plaats naar aanleiding van een verkaveling in twee fases. Het betreft hier de eerste fase, waarbij een oppervlakte van circa 3800 m² verkaveld wordt in zes loten.

Het terrein is hierbij gelegen aan de Kerkstraat en bevat geen bebouwing.

De aanwezigheid van archeologische vondsten of een vindplaats binnen het plangebied behoren tot de mogelijkheden.

Bij de bouw van de woningen op de loten en de daarmee samenhangende bodemversturende werkzaamheden bestaat er een reële kans dat het eventuele aanwezige archeologische bodemarchief wordt vergraven.

Het bureauonderzoek omvat het verwerven van informatie over de landschappelijke opbouw en de reeds bekende historische en archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

Het proefsleuvenonderzoek dient om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Daarnaast wordt de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging van de eventuele aanwezige archeologische vindplaatsen gedocumenteerd. Dit door middel van een steekproef (circa 12.5 % van de totale oppervlakte).

Op basis van bovenstaande resultaten alsmede de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen, is vervolgens in hoofdstuk 8 een advies met betrekking tot de archeologische waarden geformuleerd. In dit onderzoek zal enkel dan ook de eerste fase behandeld worden daar de resterende fasen geen onderdeel uitmaken van de huidige opdracht.

De vraagstelling dient beantwoord te worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze een verder archeologisch vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen. Indien een archeologisch bodemarchief (lokaal) aanwezig is, dan dient deze gewaardeerd te worden naar wetenschappelijk potentieel en kennisvermeerdering. Indien dit positief blijkt, dan dienen er ook er aanbevelingen te worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen).

4.2. Onderzoeksteam

Het onderzoeksteam van Condor Archaeological Research bestond uit:

- G. De Nutte Veldwerk en rapportage
- R. Simons Veldwerk, digitalisatie en rapportage
- T. Deville Rapportage

4.3. Dankwoord

Dankzij de medewerking en het vertrouwen van verschillende partijen kon er tijdens dit project voortvarend worden gewerkt. In het bijzonder danken we Celenvelden BVBA en Marcel Van Den Vonder BVBA voor de voortvarende medewerking, Van Eycken Trans voor het voorzien van de graafmachine en het agentschap Onroerend Erfgoed, afdeling Antwerpen.

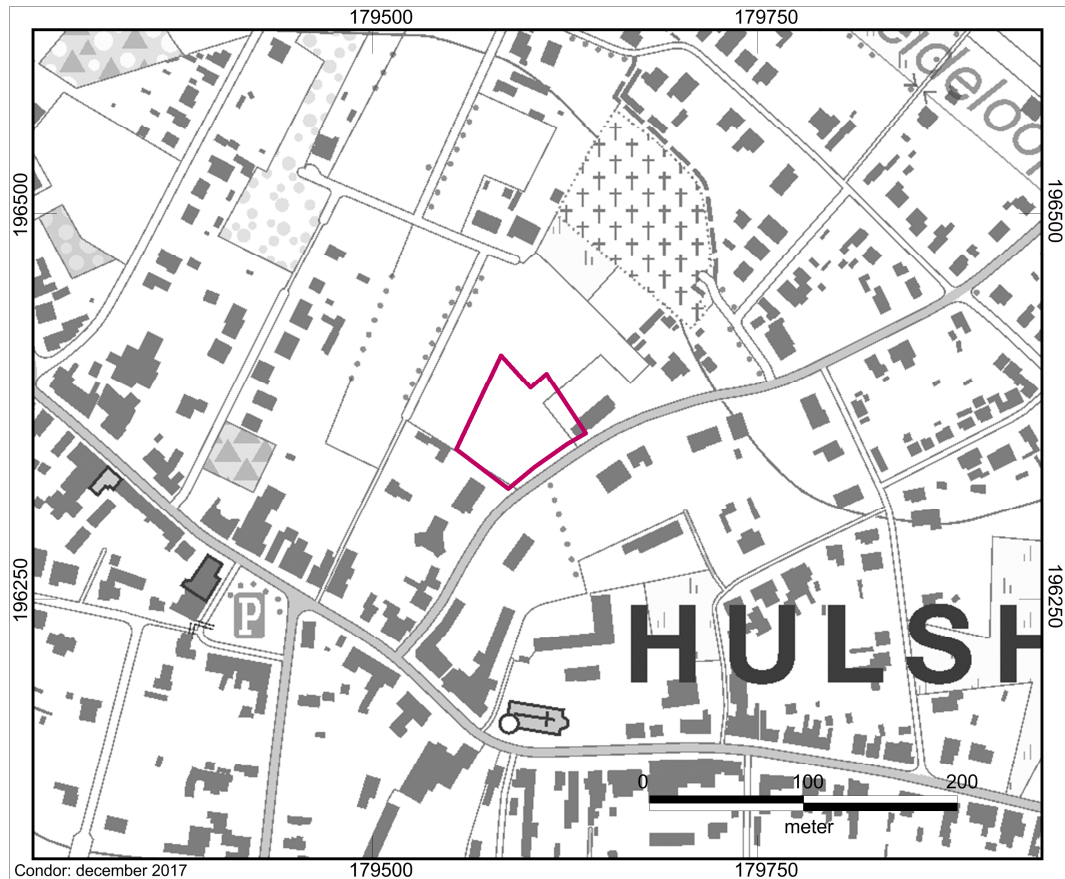
4.4. Uitwerking en rapportage

Na het veldonderzoek worden de onderzoeksgegevens uitgewerkt en geanalyseerd. Ter afronding van het archeologisch vooronderzoek is het voorliggend eindrapport samengesteld.

5. Landschappelijke ontwikkeling

5.1. Ligging

Het plangebied situeert zich ter hoogte van de Kerkestraat (*afbeelding 1*) te Hulshout, (Antwerpen). Het situeert zich in feite ten noorden van de Sint-Mattheuskerk.

Afbeelding 1: Topografische kaart van het plangebied (roze kader) en omgeving¹.

¹ NGI, 2008.

Afbeelding 2: Luchtfoto van het plangebied (roze kader) en omgeving².

5.2. Algemeen

De ligging van archeologische vindplaatsen is in hoge mate gerelateerd aan het natuurlijke landschap. Het huidige landschap is het resultaat van een lange en complexe ontwikkeling.

Belangrijke fysische variabelen zijn: de geologie, de geomorfologie, de bodemgesteldheid en de hydrologie. Op basis hiervan kunnen uitspraken worden gedaan over de landschapsgenese, de bodemopbouw, de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische vindplaatsen kunnen zijn ingebed. Tevens is van belang het grondgebruik in het heden en verleden te inventariseren.

Bovenstaande elementen zijn gewichtige uitgangspunten om gefundeerde uitspraken te kunnen doen over de gespecificeerde archeologische verwachting (zie *infra*). Vooral de laatste 150 jaar heeft de mens het landschap weten aan te passen aan zijn behoeften

² Informatie op basis van Microsoft Bing.

en is het landschap dan ook langzaamaan minder bepalend geworden voor de inrichting en het gebruik hiervan.

5.3. Geologie, geomorfologie en bodem

Geomorfologisch gezien ligt het plangebied op het Kempisch Plateau. Dit plateau wordt gekenmerkt door rivierinsnijdingen en duinophopingen.

Volgens de Kwartair geologische kaart³ (*Afbeelding 2; kleurcode geel "2"*) komt binnen het plangebied Laat-Pleistocene zandige tot zandlemige eolische afzettingen nabij het maaiveld voor. Dit betreft dekzand afgezet gedurende het Weichselien.

Het Weichselien (circa 116 000 – 11 800 jaar geleden), de laatste ijstijd was dus vooral een periode van grote landschapsvormende activiteit voor onderhavig plangebied.

Tijdens de koudste fase hiervan, het Pleniglaciaal (73 000 - 14 650 jaar geleden) werd het landschap zelfs geteisterd door hevige stormen. Hierbij werd door de wind uitgestrekte glooiende pakketten sterk gelaagd lemig dekzand afgezet bovenop de oudere afzettingen. Het toenmalige landschap is al het ware (wat) afgevlakt door deze uitgestrekte glooiende pakketten -al dan niet sterk gelaagde lemige- afgezette dekzanden. Dit proces is te vergelijken met de huidige (stuif)duinen. Men spreekt van "Oud Dekzand" of de Formatie van Wildert (zand) en Brabant Leem (leem). Nabij de onderzoekszone is het echter zo dat de zandfractie overheerst.

Dit laagpakket bestaat uit een afwisseling van laagjes leemarm en leemrijk zand. In profielen onderscheiden de leemrijke bandjes zich door hun vochtgehalte duidelijk donkerder af dan de leemarme zandlaagjes daartussenin.

Het gelaagde karakter van dit oude dekzand is ontstaan onder invloed van sneeuw. De leemrijke laagjes bezitten een samenstelling en korrelgrootteverdeling overeenstemmen met dat van löss. De fijne, in suspensie verplaatste bestanddelen zullen destijds makkelijk aan vochtige oppervlakken zijn vastgeplakt. Daarnaast zal een flink deel van het opgewaarde stof en zand zich tijdens sneeuwstormen aan

³ Frederickx 1996.

sneeuwvlokken hebben vastgehecht, waardoor het bleef liggen. Hierdoor was het fijne materiaal ook tegen verdere uitwaaiing beschermd. Bij het smelten van de sneeuw in de zomermaanden heeft het dooiwater de stofpartikels samen met het fijne zand als dunne lemige laagjes op het dekzandoppervlak afgezet.

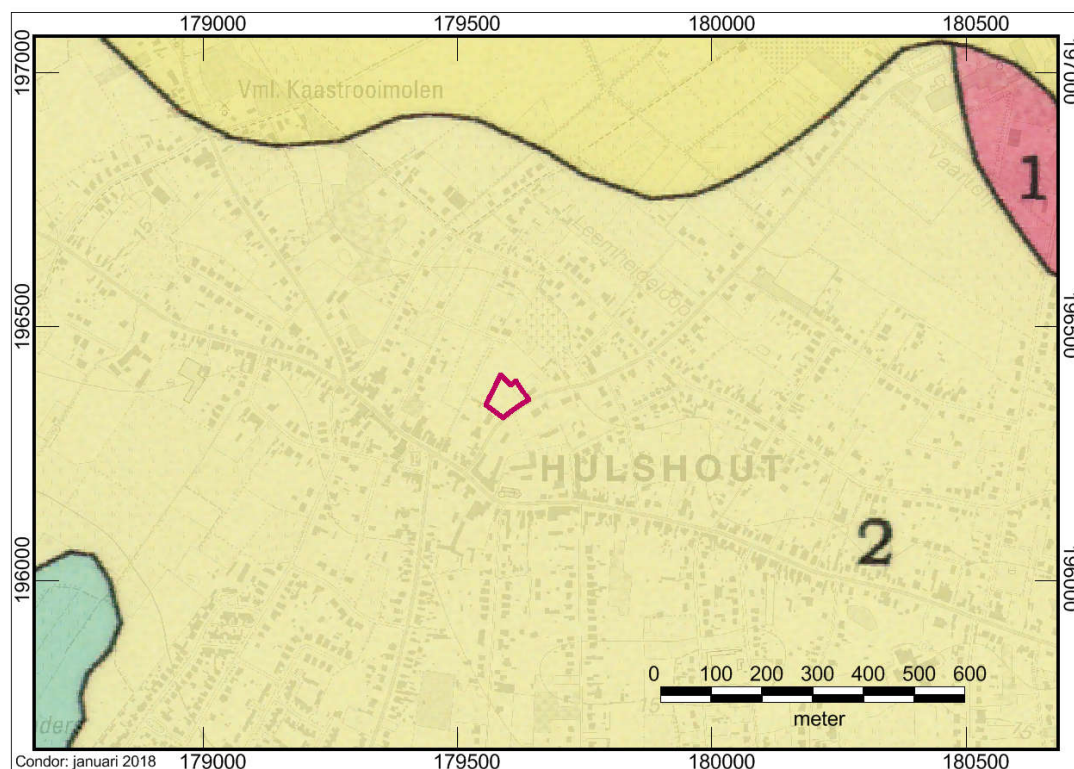
Binnen dit dekzandpakket onderscheidt men Oud Dekzand I en Oud Dekzand II. Beide afzettingen zijn van elkaar gescheiden door een niveau met grof zand en grindsteentjes. Het is een deflatielaag gevormd in het koudste en droogste deel van het Pleniglaciaal, waaruit door aanhoudende sterke wind al het fijnere materiaal is verdwenen. Vaak is de rijkdom aan steentjes zo groot dat gesproken kan worden van een *dessert pavement*. Het uitblazingsniveau met de grindsteentjes wordt de Laag van Beuningen genoemd. Het is gevormd in het Laat-Pleniglaciaal, circa 28 000 – 14 650 jaar geleden. Op de Laag van Beuningen ligt Oud Dekzand II daterend uit de Oudste Dryas (circa 15 000 – 14 650 jaar geleden). Dit Oud Dekzand II is moeilijk te onderscheiden van het eveneens gelaagde en ook lemige zand van het Jonge Dekzand I dat in het Oude Dryas (circa 14 000 - 13 900 jaar geleden) in het Laat-Glaciaal gevormd is. Het zand uit deze afzetting is gemiddeld iets grover van korrel dan dat afkomstig van Oud Dekzand II.

Eerder kenmerkend voor het Jong Dekzand is dat het niet zozeer in glooiende pakketten, maar in ruggen en duinen werd afgezet. Vanwege de overheersende westenwind oriënteren deze ruggen zich veelal west-oost.

Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen Jong Dekzand I en Jong Dekzand II. Het Jong Dekzand I is gevormd tijdens de koude fase van het Oude Dryas (14 000 – 13 900 jaar geleden), aan het begin van het Laat-Glaciaal. Het Jong Dekzand II stamt uit de zeer koude Late Dryas (12 700 – 11 560 jaar geleden).

Jong Dekzand I onderscheidt zich van Jong Dekzand II door zijn gelaagdheid. Het wordt veroorzaakt door een afwisseling van dunne meer lemige zandlaagjes met duidelijk iets grover gekorrelde leemarmere zandlaagjes. Jong Dekzand II is leemarm en ook grover van korrel. Het droge zand loopt heel gemakkelijk tussen de vingers door. Bovendien is gelaagdheid vaak afwezig. In Jong Dekzand II komen regelmatig kleine en soms dieper reikende vorstspleten voor. Zij zijn het bewijs dat het in deze periode bijzonder koud kon zijn. Bijzonder is dat in dekzandprofielen uit het Laat-Glaciaal beide dekzandformaties van elkaar gescheiden zijn door een oude, fossiele

bodem uit het warme Alleröd (13 900 – 12 850 jaar geleden), de zogenaamde Usselo-laag. De bleke kleur van de laag is echter niet overal even duidelijk, maar de zone is goed te herkennen aan de talrijke vingervormige uitstulpingen en ronde doorsneden van graafgangen van mestkevers. De gang-opvullingen vallen op omdat ze iets lichter van kleur zijn dan het omringende zand.

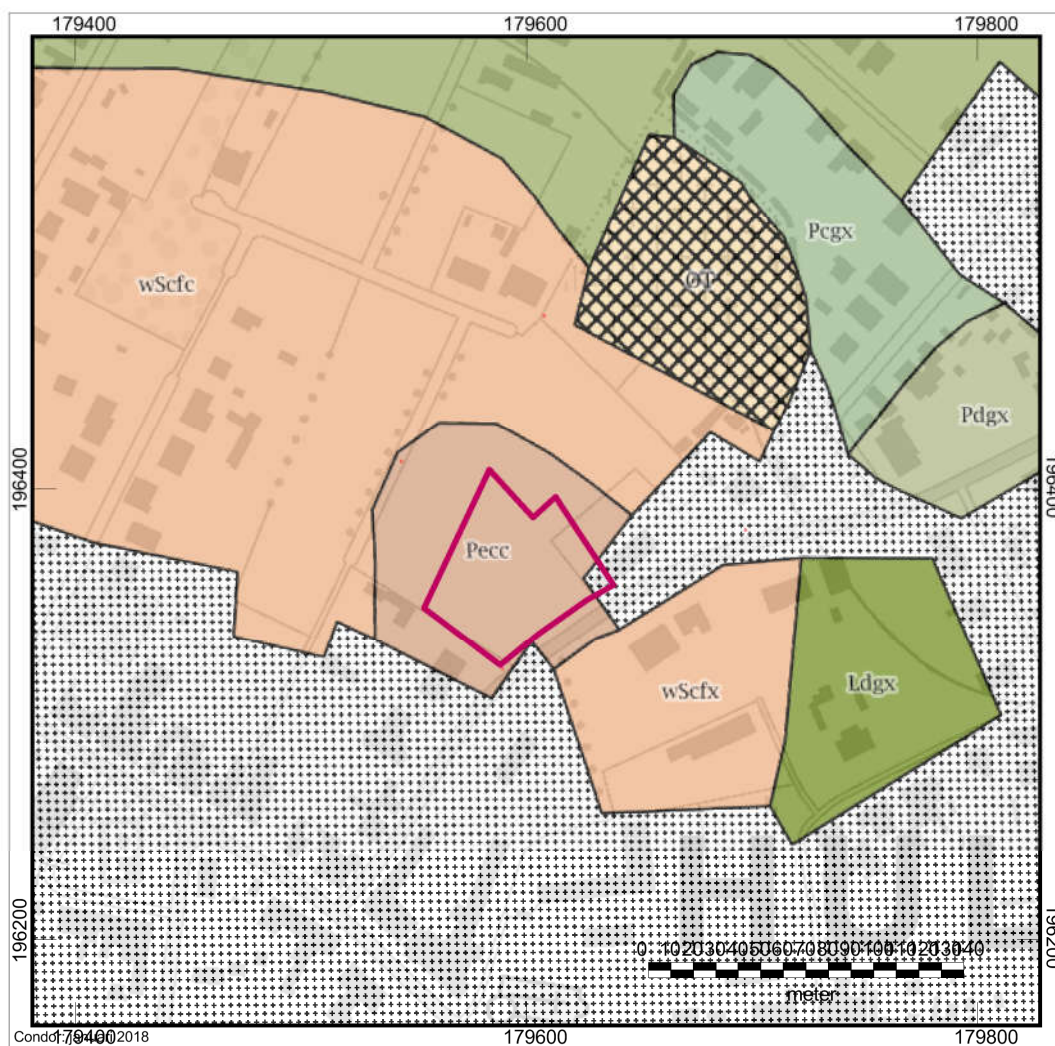
Afbeelding 3: Uitsnede uit de quartairgeologische kaart met aanduiding van het plangebied (roze kader).

Door de Holocene klimaatsverbetering kon bodemvorming optreden. De ruimtelijke verspreiding van de verschillende bodemeenheden is in hoge mate gerelateerd aan de geologische en geomorfologische opbouw van het landschap. Daarnaast hangt de ontwikkeling van de bodemtypen samen met de aard van het moedermateriaal, het klimaat en de hydrologische omstandigheden. De bodems in het onderzoeksgebied zijn van nature ontwikkeld in laat-pleistocene dekzand.

Het gros van het plangebied staat volgende de bodemkaart van Vlaanderen gekarteerd als zijnde natte licht zandleemgronden met verbrokken textuur B-horizont (*Afbeelding 4; bodemserie Pec*). Waarbij de materialen in de diepte een geel- of groenachtige kleur

vertonen. Dit laatste kan mogelijk alluderen op de aanwezigheid van Tertiair glauconietrijk zand relatief dicht nabij het oppervlakte.

Wanneer er sprake is van een profielontwikkeling met **verbrokkelde** textuur B-horizont dan gaat dit samen met een verzuring van het bodemprofiel. Hierbij worden/werden de textuurbanden aangetast en verbrokkeld. Simultaan werden de ijzeroxiden geïndividualiseerd en concentreerden zich als ijzerconcentraties. Dit degradatieproces vindt vooral plaats in profielen waar de tijdelijk, met water verzadigde textuur B-horizont onderhevig geweest is aan intense oxidatie-reductie verschijnselen, dus vanaf drainageklasse “c-d”. Dit is grotendeels te wijten aan ontbossingen. Deze activiteit zorgt ervoor dat de netto neerslag overschot vergroot door een afname van interceptie en evapotranspiratie. Dit leidt tot een stijging van de grondwaterspiegel en een snellere afvoer van humus en basische kationen uit de bovenlaag wat tot verzuring leidt. Geassocieerd met deze verbrokkelde textuur B en ijzerconcreties vindt men frequent humusaanrijking soms diffuus, soms in lokale maar intense accumulatievlekken.

Afbeelding 4: Uitsnede uit de bodemkaart met aanduiding van het plangebied (rode kader).

5.4. Historische situatie en ligging

Hulshout werd voor het eerst vermeld in 810 als *Hulsholt* in de kronieken van de Abdij van Tongerlo. Daarmee is het één van de oudste Kempische nederzettingen.

De naam is namelijk afgeleid uit de samenvoeging van hulst en hout/holt.

Naar alle waarschijnlijkheid alluderend op een groot ongewonnen terrein met daarop een enorm hulstbos.

In de voorgeschiedenis is de plaats waar nu Hulshout gesitueerd is waarschijnlijk niet anders geweest dan een moeras, getuige hiervan zijn de talrijke turfontginningen in de 16e eeuw en later. Hulshout is namelijk gevestigd op één der rijkste hoogveengronden uit de regio.

In 994 bemerkt men de eerste aanduidingen van een bestuur. Hulshout was in die jaren van weinig betekenis, want dezelfde oorkonde vermeldt dat het een parochie was van derde klas, waarvan de pastoor werd aangesteld door de bisschop van Antwerpen en waarvan de abt van Averbode en de heer van Westerlo het tiendenrecht bezaten. Deze laatste oefende op burgerlijk gebied het recht uit over Hulshout.

In de buurt zou er zich wel ergens een Romeinse nederzettingkern situeren, mogelijk was zelfs sprake van een militair kamp (?).

De huidige Sint-Mattheus kerk dateert uit circa 1900. Echter de oudste attestatie dateert uit het begin van de 16^e eeuw. Uit een akte blijkt dat de toenmalige kerk een toren en koor bezat en dat het schip in zeer slechte staat verkeerde; de muren waren van steen en bereikten een hoogte van circa 5,4 meter; het strodak rustte op een houten gebint dat eveneens in zeer slechte staat was. In 1524 werd een nieuw schip gebouwd, terwijl de oude toren en het koor bewaard bleven.

Onderhavig plangebied situeert zich op 186 m ten noorden van deze kerk.

Oude kaarten kunnen inzicht verschaffen over landschappelijke veranderingen. Ze kunnen ons duidelijk maken waarom bepaalde wegen lopen zoals ze lopen, wat restanten van oude verkavelingspatronen zijn en wanneer bepaalde gebieden ontgonnen zijn.

Het historisch gebruik van een landschap is geënt op de natuurlijke omstandigheden ter plaatse. Tot de 20^e eeuw waren namelijk de mogelijkheden beperkt om een landschap aan te passen aan het gewenste gebruik. Globaal kon het landschap ingedeeld worden in 3 landschapstypen:

1. de akkerarealen met bijbehorende bewoning;
2. de wei- en/of hooilanden;
3. de woeste gronden.

De akkerlanden en nederzettingen bevonden zich grotendeels op de goed ontwaterde en mineralogisch rijkere delen van het landschap. De slecht ontwaterde en mineralogisch armere delen werden ingericht als wei- en/of hooilanden.

De oudste gedetailleerde beschikbare kaart die men kon georefereren, is die van Ferraris uit de periode 1771-1778⁴ (*afbeelding 5*).

Het plangebied was hierbij wellicht in gebruik als akkerland. Er stonden wat alleenstaande bouwen. Vermoedelijk liep er een kavelgrens doorheen het plangebied.

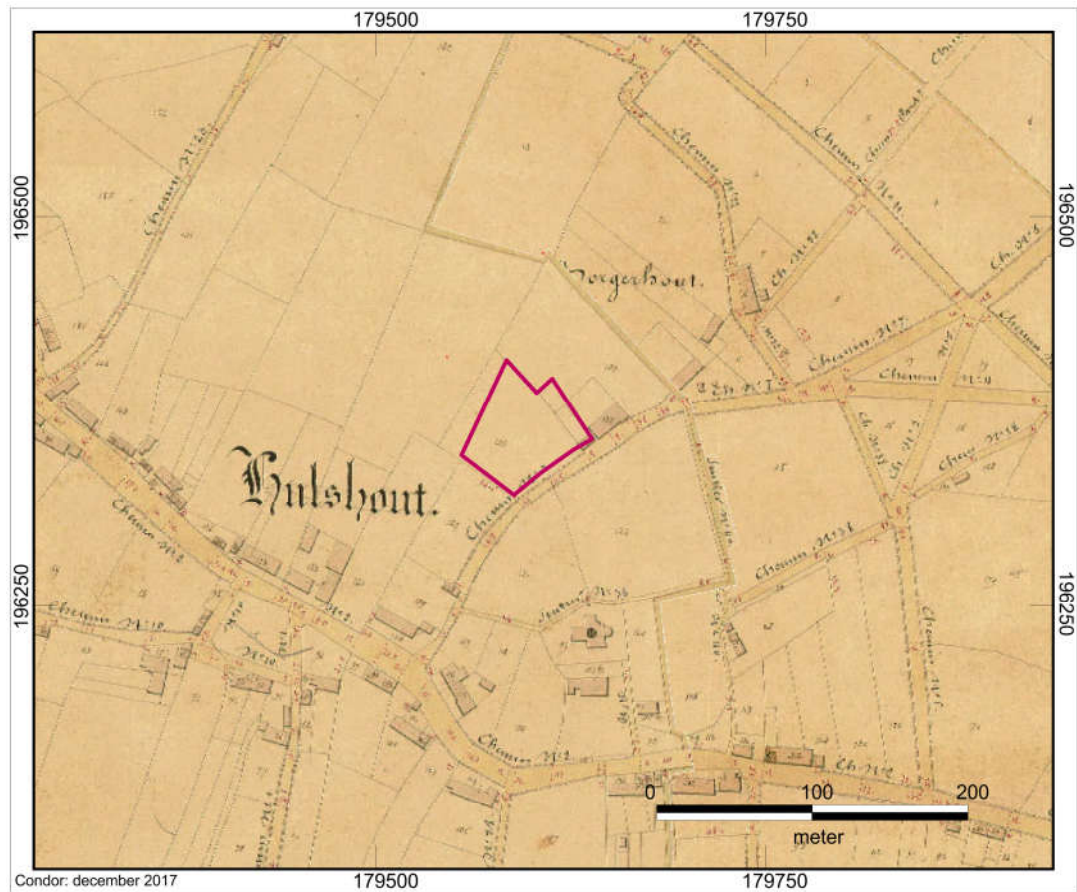
Het behoorde wellicht toe tot de “hoeve”, grenzend aan de noordoostelijke hoek van het plangebied.

Afbeelding 5: Ferrariskaart uit 1771/1778 met aanduiding van het plangebied (paarse kader).

Op de Atlas der Buurtwegen uit 1843-1845 (*afbeelding 6*), zijn er nog geen opvallende wijzigingen betreffende het reeds besproken landgebruik. Het huidige plangebied behoorde toen toe tot drie individuele kavels.

⁴ Uitgeverij Lannoo n.v., 2009.

Afbeelding 6: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het plangebied (paarse kader).

De kaart Vandermaelen uit 1846-1854 (*afbeelding 7*) toont een vergelijkbaar beeld als de reeds besproken cartografische bronnen. Er was ook toen geen sprake van enige vorm van bebouwing.

Afbeelding 7: Kaart van Vandermaelen met aanduiding van het plangebied (paarse kader).

5.5. Archeologische erfgoedwaarden en vindplaatsen

Op de Centrale Archeologische Inventaris (*afbeelding 8*), de Vlaamse archeologische database, is in de omgeving van het plangebied slechts twee site aangegeven (peildatum: januari 2017; straal 550 m). Binnen de grenzen van het plangebied zelf staan tot op heden geen vindplaatsen geregistreerd.

Het betreft de reeds aangehaalde Sint-Mattheus kerk (CAI-inventarisnr. 103 054), die voor het eerst vermeld werd in 1524 met een verbouwing. Dit betreft eveneens de pastorie (CAI-inventarisnr. 103 048) en bijbehorende tuin. Men weet dat de pastorie gebouwd werd onder pastoor Coomans (1631-1641). Deze werd herbouwd in steen in 1734 en 1772. Het huidige gebouw dateert uit het midden van de 19^e eeuw.

Afbeelding 9: Uitsnede uit de Centraal Archeologische inventaris met aanduiding van het plangebied (paarse kader).

6. Resultaten Veldonderzoek

6.1. Veldonderzoek

Bij de start van het archeologische onderzoek was een proefsleuvenonderzoek voorzien waarbij in totaal circa 10 % van het terrein zou worden opengelegd door middel van proefsleuven en 2,5 % in de vorm van bijkomende kijkvensters. Conform de vigerende bijzondere voorwaarden dienden minimaal 2 m brede, parallelle proefsleuven ononderbroken aangelegd te worden over het terrein.

Volgens het voorgestelde en goedgekeurde proefsleuvenplan dienden er vijf sleuven aangelegd te worden. Niettemin was er uiteraard ruimte voor flexibiliteit moest dit ter plekke nodig zijn.

De uiteindelijke opgelegde oppervlakte van het terrein bedraagt circa 460 m², ongeveer 12,1% van de te onderzoeken oppervlakte van 3 800 m².

Het onderzoeksvlak is aangelegd in de top van de C-horizont (S 9000), op een diepte tussen de 70 cm à 80 cm beneden het maaiveld. De werkput is laagsgewijs door de kraan uitgegraven. Het onderzoeksvlak is manueel met de schop bijgeschaafd. Het vlak en alle sporen zijn gefotografeerd en digitaal ingetekend. Met een metaaldetector is de aanwezigheid van metalen vondsten in de bodem nagegaan.

In de proefsleuven zijn vijf profielkolommen opgepoetst, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven. De bovenzijde is in alle profielen het maaiveld, de bodem vormt de onderzijde van de profielput. De diepte van elk vlak ten opzichte van het maaiveld is weergegeven volgens de Tweede Algemene waterpassing (TAW). Een selectie van sporen is gecoupeerd, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven. Vondsten zijn ingezameld en hun locatie is aangegeven op een tekening. Alle werkputten zijn ingemeten in Lambert-72 coördinaten.

6.2. Bodemopbouw

Tijdens het veldonderzoek werden er vijf profielen bestudeerd en gedocumenteerd overheen de vijf werkputten (*Bijlage 2*).

De bodemopbouw is als zeer uniform te beschrijven overheen het ganse plangebied. De bouwvoor/ploeglaag (S 3000) is tussen de 25 à 40 cm dik (*afbeelding 10-12*).

Vervolgens situeert zich een antropogene plaggenbodem (*afbeelding 10-12*) van 40 à 50 cm dik. Deze bestond uit een bovenliggende S 4000 en een onderliggende S 4001. Sublaag S 4000 is donker grijszwart qua kleur met een blauwige ondertoon. Deze lijkt ook onder invloed te staan van de grondwatertafel met diens reductieverschijnselen. Deze éénheid is 20 à 35 cm dik.

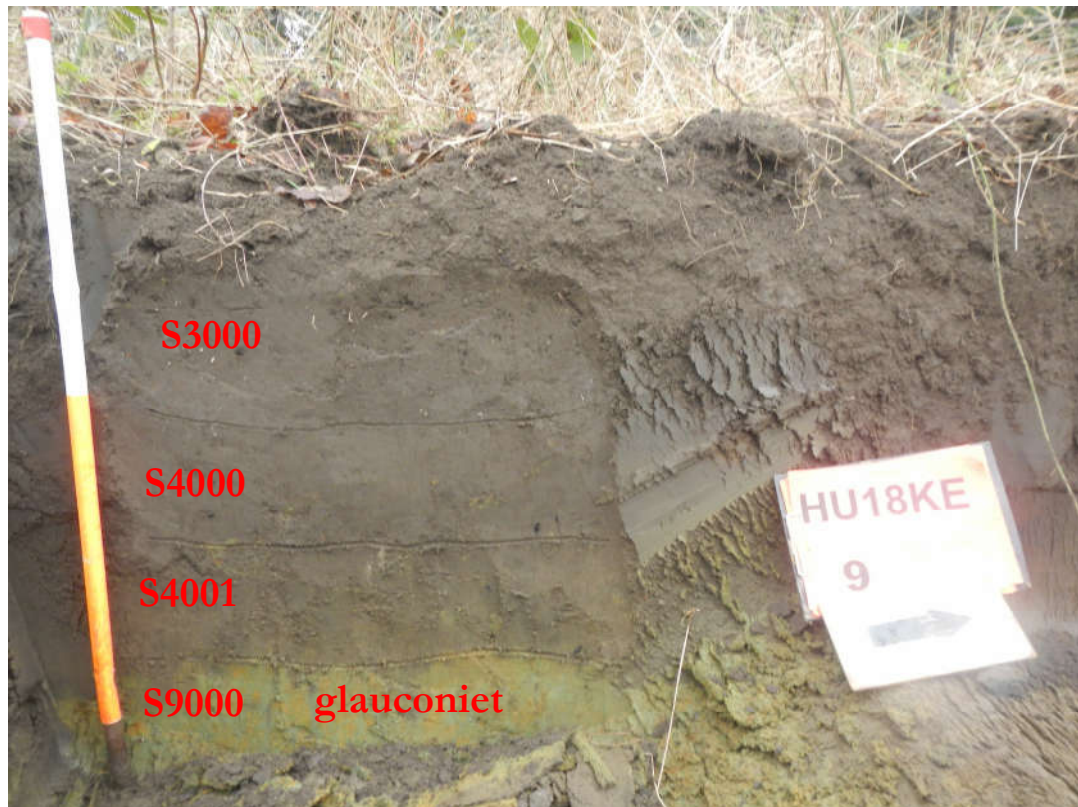
S 4001 is bruin van kleur als geel, grijs tot blauwig gevlekt. Deze bleek 15 – 22 cm dik te zijn. Gezien de stratigrafische ligging en de eigenschappen hiervan gaat dit wellicht om de/een “eerste bewerkingshorizont/oude ploeglaag/fossiele cultuurlaag”.

Afbeelding 10: Pr. 4-2 in WP 4.

Het moedermateriaal (S 9000) is grijs blauw gevlekt (reductie). Het bestaat verder uit zeer kleig matig grof zand.

Op bepaalde locaties is eerder sprake van groene grove zanden. Het gaat hier om Tertiair glauconiethoudend marien zand.

Afbeelding 11: Pr. 1-4 in WP 1.

In Pr. 2-4 in WP 2 (*afbeelding 12*) werd onder het esdek nog een moerige Ah-horizont (S 5000) vastgesteld van 7 cm dik. Die vervolgens meteen in het moedermateriaal overgaat.

Met andere woorden in het plangebied zijn ooit van nature natuurlijke A/C profielen gevormd. Dit is wellicht het gevolg van een te natte ondergrond waar de hoge grondwatertafel het niet toelaat dat bodemdeeltjes migreren.

Afbeelding 12: Pr. 2-4 in WP 2.

6.3. Sporen en structuren

Verspreid over het plangebied werden slechts vijf sporen vastgesteld. Deze konden worden onderverdeeld in de categorieën natuurlijk als met een onbekende datering.

Natuurlijke sporen

De interpretatie van een natuurlijke verkleuring werd onder andere gemaakt op basis van de vorm: soms onregelmatig, soms ovaal en soms meer langgerekt. Ook een grillige of onduidelijke aflijning en een erg vage kleur of zeer gevlekte vulling door bioturbatie waren redenen om sporen/verkleuringen natuurlijk te noemen. Deze sporen zijn veroorzaakt door fauna en flora. Sommige sporen zijn het resultaat van wortelwerking van planten of van omgevallen bomen en andere sporen werden dus gemaakt door dieren (gangen en hollen).

Er werden twee natuurlijke sporen aangetroffen. Het gaat om sporen S301 (*Afbeelding 13*) en S502 in respectievelijk WP 3 en WP 5.

Het gaat in beide gevallen om moerige lenzen, wellicht het restant van de Ah-horizont (S5000).

Afbeelding 13: Pr. 2-4 in WP 2.

Archeologische/historische sporen met een onbekende datering

Voor drie archeologische & historische sporen/verkleuringen is tot op heden geen (relatieve) datering voorhanden met enige zekerheid.

De sporen S401 en S402 (*afbeelding 14*) in WP 4 als S501 in WP 5 betreffen allen greppels.

Afbeelding 14: De greppels S401 en S402 in WP 4.

Op basis van de kleur, textuur en aflijning eigenschappen heeft men voornamelijk te maken met verkleuringen/sporen die niet ouder zijn dan de volle-middeleeuwen. Een grijze hoofdkleur is veelal een indicatie voor een hogere ouderdom. Om die redenen heeft men wellicht niet te maken met prehistorische, protohistorische of vroeg-middeleeuwse sporen. Verder werd ook geen vondstmateriaal aangetroffen die deze datering extra kan ondersteunen of versterken.

Sporen vanaf de volle-middeleeuwen zijn vaak gebrokt/gelaagd (van geel tot zwart) en dus nog heterogeen van kleur. Met andere woorden ze zijn niet ouder dan de volle-middeleeuwen. Men heeft hier eerder met antropogene sporen te maken die dateren uit de Late-Middeleeuwen en/of Post-middeleeuwse periode. De heterogene sporen die toebehoren tot restanten van vol-middeleeuwse huisplattegronden zijn over het algemeen zeer fors qua omvang (zeker wat betreft de middenstaanders) als in de diepte. Hier is absoluut geen sprake van. Dit is een “onrechtstreeks” bewijs dat men hier wellicht niet te maken heeft met de vol-middeleeuwse periode maar met een jongere periode. Tevens is er ook echt geen vondstmateriaal aangetroffen dat een nederzetting weerspiegelt...

6.4. Assessment vondsten

6.4.1. Inleiding

Tijdens de prospectiecampagne kwam geen enkele vondstcontext aan het licht.

7. Conclusie

7.1. Inleiding

Het plangebied ligt aan de Kerkestraat te Hulshout. Het projectgebied is in totaal ongeveer 3 800 m² groot. Het plangebied was voorheen in gebruik als grasland en/of tuin.

Binnen het plangebied konden nog onbekende sporen of vondsten uit verschillende periodes verwacht worden. Door middel van een proefsleuvenonderzoek is deze verwachting getoetst. Op basis van de resultaten kan het agentschap Onroerend Erfgoed, afdeling Antwerpen een besluit nemen met betrekking tot een eventueel vervolgonderzoek.

Tijdens het veldonderzoek zijn geen sporen aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een archeologisch waardevolle vindplaats binnen het plangebied.

7.2. Beantwoording onderzoeksvragen

- *Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?*

Er werd een bouwvoor/ploeglaag bovenop een antropogene plaggenbodem vastgesteld. Deze vertoont eerste bewerkingshorizont/oude ploeglaag/fossiele cultuurlaag. Vervolgens werd meteen het moedermateriaal aangetroffen. Een variante binnen het moedermateriaal bleek Tertiair glauconiet te zijn.

Van nature situeerden zich hier ooit A/C profielen. Er werd namelijk één keer onder het esdek nog het restant van een moerige Ah-horizont vastgesteld rustend op het moedermateriaal. Op basis van deze vaststelling kan men concluderen dat hier nooit bodemvorming heeft plaatsgevonden. Wellicht omwille van de natte omstandigheden.

- ***Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?***

De enigste horizont die veelal lijkt te ontbreken is de natuurlijke Ah-horizont. Deze is bij het in cultuur brengen op de schop gegaan. En is naar alle waarschijnlijkheid opgegaan in de vorming van de eerste bewerkingshorizont/oude ploeglaag/fossiele cultuurlaag.

- ***In hoeverre is de bodemopbouw intact?***

De bodemopbouw is niet langer volledig intact, aangezien de Ah-horizont niet bewaard is gebleven van het natuurlijk ontwikkeld A/C-profiel.

Niettemin kan men echter wel nog spreken van een quasi intact bodemprofiel. Waarbij maximaal de eerste twee decimeters op de schop zijn gegaan ooit.

- ***Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?***

Er is éénmaal het restant van een begraven bodem, namelijk de Ah-horizont binnen het plangebied waargenomen.

- ***Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.***

Er zijn in totaal 5 sporen aangetroffen.

Twee daarvan zijn natuurlijk en bleken niet meer dan het restant van de Ah-horizont te zijn in het vlak.

De overige sporen blijken greppels te zijn. Deze zijn niet ouder dan de Volle-Middeleeuwen wellicht. Hoogstwaarschijnlijk dateren ze uit de Late-Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd.

- ***Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?***

Van de vijf sporen zijn er twee sporen natuurlijk. De overige sporen zijn antropogeen van oorsprong.

- ***Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?***

De antropogene sporen zijn allen scherp afgelijnd en duidelijk zichtbaar in het vlak. Men kan dus stellen dat de bewaringstoestand goed is.

- ***Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?***

Er zijn quasi geen archeologische/historische relevante sporen/verkleuringen aangetroffen. Daarom kan deze vraag ook niet beantwoord worden.

Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

De sporen behoren wellicht allemaal in de periode Late-Middeleeuwen of later.

Er kan enkel een uitspraak gedaan worden over de (mogelijke) relatieve datering op basis van hun uiterlijk (vorm en kleur).

- ***Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?***

Op basis van het proefsleuvenonderzoek zijn er geen aanwijzingen gevonden van occupatie binnen het plangebied.

- ***Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?***

Er zijn geen afbakeningen van een erf aangetroffen. Noch zijn er afvalkuilen aangetroffen, zoals men zou verwachten op een achtererf.

- ***Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?***

Er zijn geen sporen aangetroffen die aan eerder archeologisch onderzoek gelinkt kunnen worden in de nabije omgeving van het plangebied.

- ***Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?***

Er zijn quasi geen archeologische/historische relevante sporen/verkleuringen aangetroffen. Er is niet echt sprake van relevant archeologische en/of historische sporen.

Dit is wellicht ook te wijten aan de bodemkundige omstandigheden. Naar alle waarschijnlijkheid situeerden zich hier een relatief nat gebied. Dit zijn mogelijk factoren en omstandigheden dat deze zone weinig aantrekkelijk was voor een nederzetting en gerelateerde begravingen in het verleden.

- ***Is er een bodemkundige verklaring voor de partiële afwezigheid van de archeologische sporen? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?***

De bodemopbouw is relatief intact te noemen. Het vermoeden bestaat dat slechts de eerste twee decimeters van het natuurlijk ontwikkelde bodemprofiel onthoofd is. Het is dus weinig waarschijnlijk dat de ondiepe sporen aan erosie onderhevig zijn geweest.

- ***Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?***

Aangezien er geen archeologische waardevolle vindplaatsen zijn aangetroffen, kan deze vraag niet beantwoord worden.

- ***Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?***

Aangezien er geen archeologische waardevolle vindplaatsen zijn aangetroffen, kan deze vraag niet beantwoord worden.

- ***Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?***

Aangezien er geen waardevolle archeologische vindplaatsen vastgesteld zijn, kan deze vraag niet beantwoord worden.

- *Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud in situ)?*

Aangezien er geen archeologische waardevolle vindplaatsen zijn aangetroffen, kan deze vraag niet beantwoord worden.

- *Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:*

1. *Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?*
2. *Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?*

Aangezien er geen archeologische waardevolle vindplaatsen zijn aangetroffen, kan deze vraag niet beantwoord worden.

- *Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?*
- *Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?*

Er wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd, derhalve kunnen deze vragen niet beantwoord worden.

8. Aanbevelingen

Op basis van de onderzoeksresultaten van het proefsleuvenonderzoek wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek geadviseerd. Er werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen binnen het plangebied.

Gezien het ontbreken van indicaties van een site binnen het plangebied, wordt er dan ook geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Bovenstaand advies is slechts een selectieadvies en dient louter ter advisering van het bevoegd gezag: het agentschap Onroerend Erfgoed, afdeling Antwerpen. Het definitieve besluit met betrekking tot de vrijgave van het terrein, zal op basis van het uitgebrachte advies genomen worden door het bevoegd gezag. Daarom wordt geadviseerd om betreffende het besluit contact op te nemen met het agentschap Onroerend Erfgoed, afdeling Limburg.

9. Bibliografie

Bronnen

Gysels H. (1993) *De landschappen van Vlaanderen en Zuidelijk Nederland. Een landschapsecologische studie*, Leuven.

Van Ranst E. en C. Sys (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20000)*, Gent.

Websites (geraadpleegd januari 2018)

<http://www.geopunt.be>

<http://www.cai.erfgoed.net>

<http://inventaris.onroerenderfgoed.be>

10. USB-stick

Bijgevoegd bevindt zich een USB-stick met de volgende gegevens:

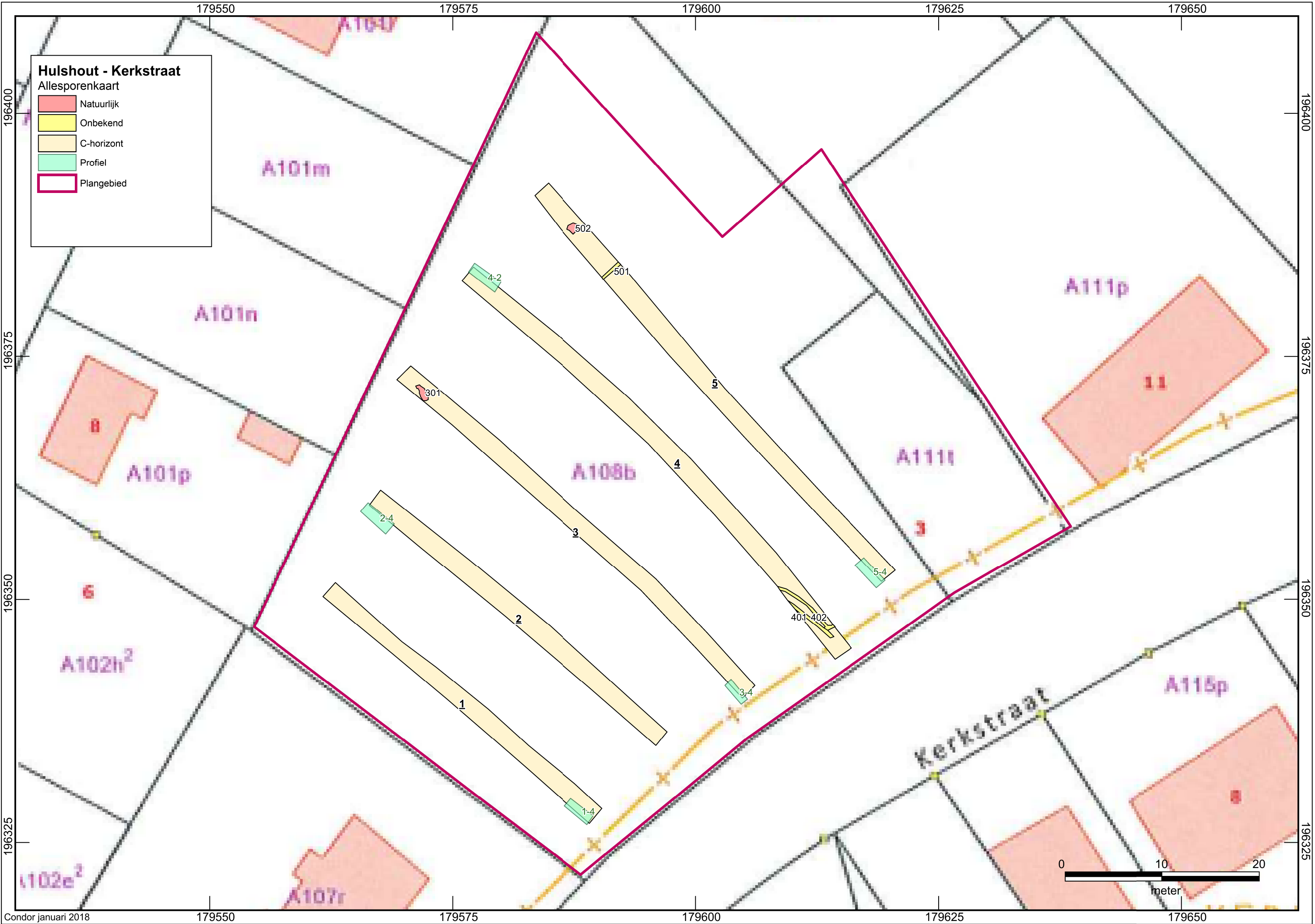
- Foto's geordend per werkput
- De digitale versie van dit rapport
- Fotolijst, sporenlijst, vondstenlijst, velddagboek, hoogtematen

11. Lijst met gebruikte dateringen

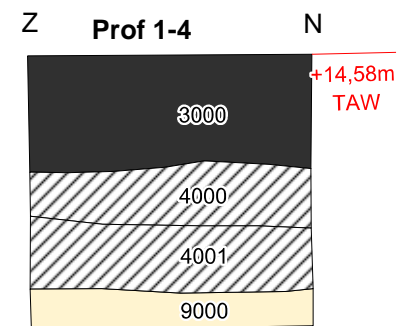
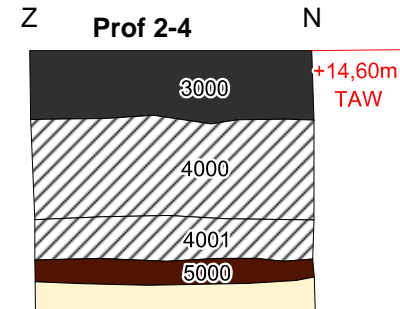
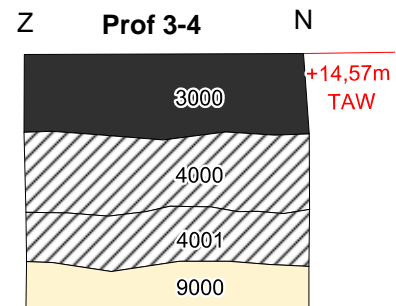
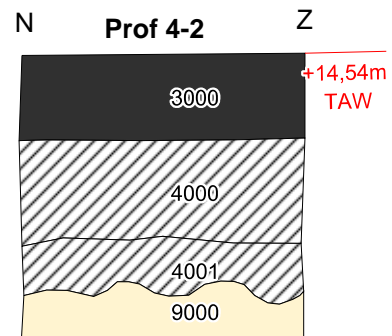
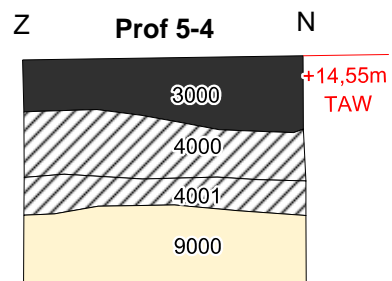
Ruwe datering	Verfijning 1	Verfijning 2	Verfijning 3	Precieze datering
STEENTIJD	Paleolithicum	Vroeg-paleolithicum	Vroeg-paleolithicum	1.000.000/500.000 - 250.000 jaar geleden
		Midden-paleolithicum	Midden-paleolithicum	250.000 - 38.000 jaar geleden
		Laat-paleolithicum	Laat-paleolithicum	38.000 - 12.000 jaar geleden
	Mesolithicum	Vroeg-mesolithicum	Vroeg-mesolithicum	ca. 9.500 - 7.700 v. Chr.
		Midden-mesolithicum	Midden-mesolithicum	7.700 - 7.000/6.500 v. Chr.
		Laat-mesolithicum	Laat-mesolithicum	ca. 7.000 - ca. 5.000 v. Chr.
		Finaal-mesolithicum	Finaal-mesolithicum	ca. 5.000 - ca. 4.000 v. Chr.
	Neolithicum	Vroeg-neolithicum	Vroeg-neolithicum	5.300 - 4.800 v. Chr.
		Midden-neolithicum	Midden-neolithicum	4.500 - 3.500 v. Chr.
		Laat-neolithicum	Laat-neolithicum	3.500 - 3.000 v. Chr.
		Finaal-neolithicum	Finaal-neolithicum	3.000 - 2.000 v. Chr.
METAALTJIDEN	Bronstijd	Vroege bronstijd	Vroege bronstijd	2.100/2.000 - 1.800/1.750 v. Chr.
		Midden bronstijd	Midden bronstijd	1.800/1.750 - 1.100 v. Chr.
		Late bronstijd	Late bronstijd	1.100 - 800 v. Chr.
	Ijzertijd	Vroege ijzertijd	Vroege ijzertijd	800 - 475/450 v. Chr.
		Midden ijzertijd (oosten)	Midden ijzertijd (oosten)	475/450 - 250 v. Chr.
		Late ijzertijd (oosten)	Late ijzertijd (oosten)	250 - 57 v. Chr.
		Late ijzertijd (westen)	Late ijzertijd (westen)	475/450 - 57 v. Chr.
ROMEINSE TIJD	Romeinse tijd	Vroeg-Romeinse tijd	Vroeg-Romeinse tijd	57 v. Chr. - 69
		Midden-Romeinse tijd	Midden-Romeinse tijd	69 - 284
		Laat-Romeinse tijd	Laat-Romeinse tijd	284 - 402
MIDDELEEUEWEN	Middeleeuwen	Vroege middeleeuwen	Frankische periode	5de eeuw - 6de eeuw
			Merovingische periode	6de eeuw - 8ste eeuw
			Karolingische periode	8ste eeuw - 9de eeuw
		Volle middeleeuwen	Volle middeleeuwen	10de eeuw - 12de eeuw
		Late middeleeuwen	Late middeleeuwen	13de eeuw - 15de eeuw
NIEUWE TIJD	Nieuwe tijd	16de eeuw 17de eeuw 18de eeuw		
NIEUWSTE TIJD	Nieuwste tijd	19de eeuw 20ste eeuw		

BIJLAGEN

Bijlage 1

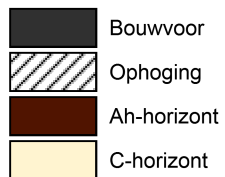

Bijlage 2

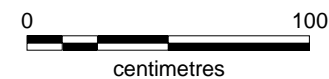

Hulshout - Kerkstraat

Profielen

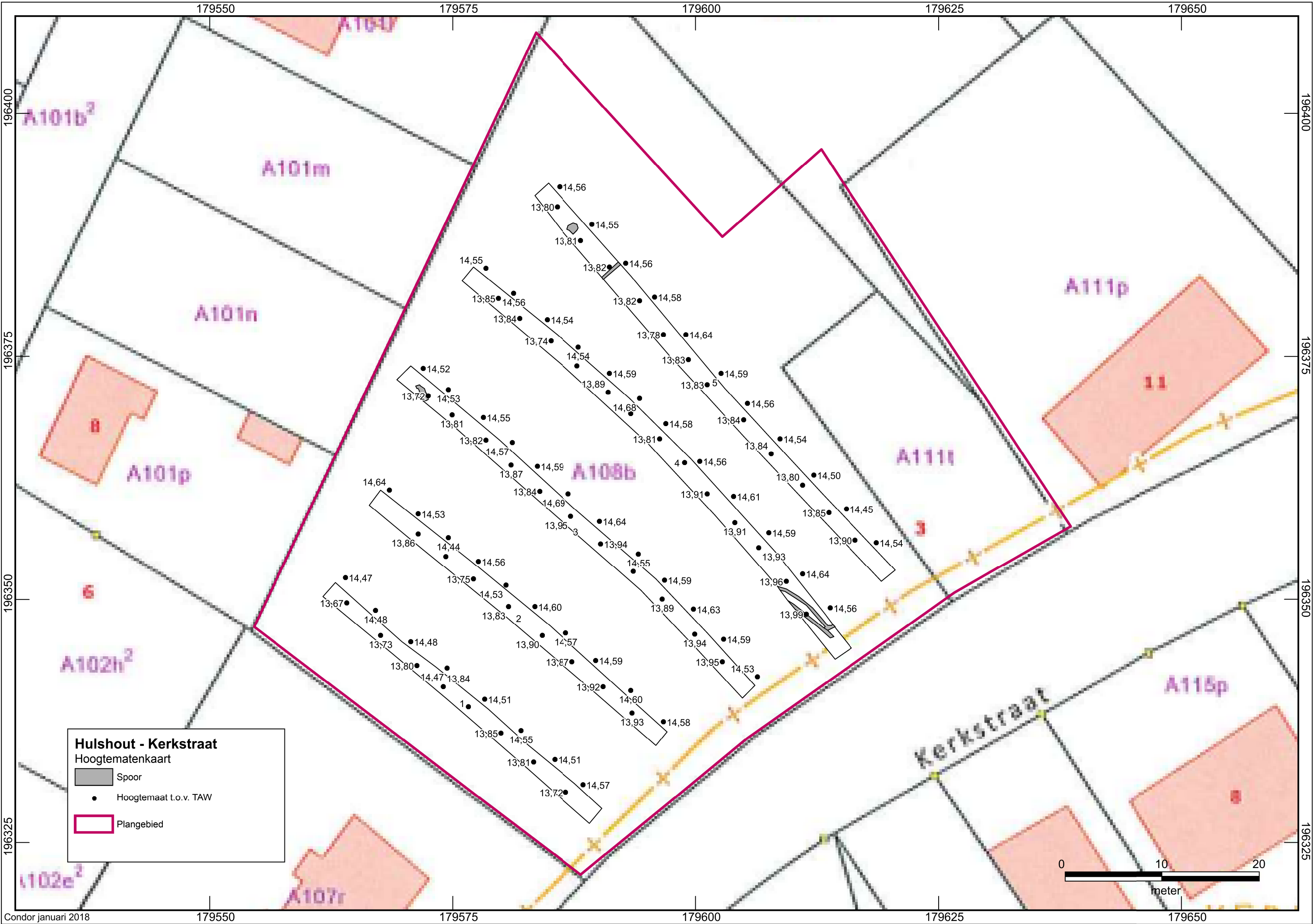

— Hoogtemaat t.o.v. TAW

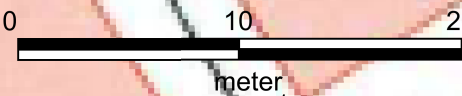
Bijlage 3

Bijlage 4

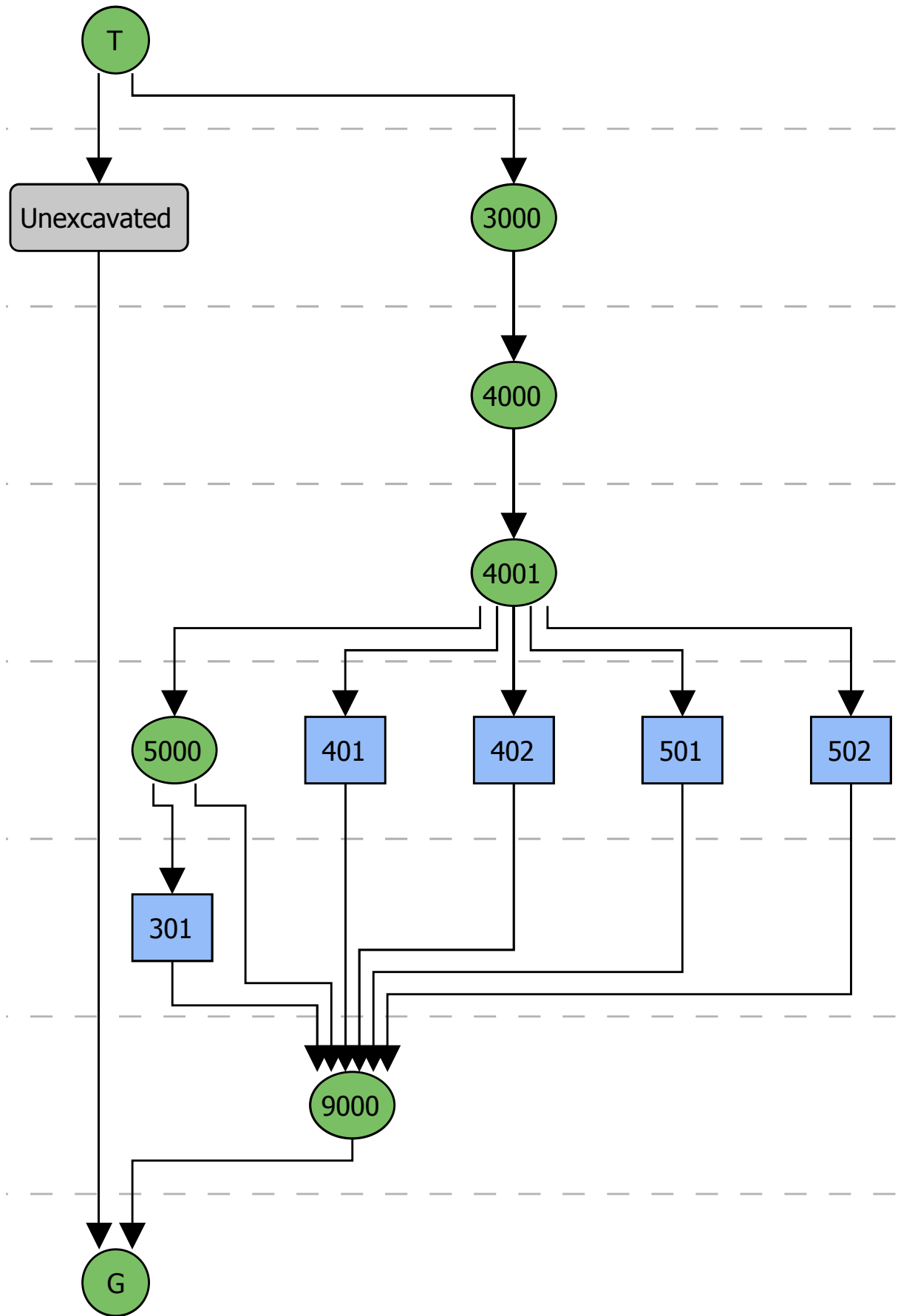

Hulshout - Kerkstraat
Hoogtematenkaart

- Spoor
- Hoogtemaat t.o.v. TAW
- Plangebied

Bijlage 5

Bijlage 6

Fotolijst				Provincie: Antwerpen	Gemeente: Hulshout	Plaats, Toponiem: Kerkstraat	
				Rapport-nr: 17-405	Projectcode: HU18KE/2017-204	Vervaardiging: Digitaal	
Fotonummer	Werkput	Vlak	Spoor	Profiel	Opmerking	Datum	Fotograaf
1	5	1				15/01/2018	GDN/RS
2	5			5-4		15/01/2018	GDN/RS
3	4	1				15/01/2018	GDN/RS
4	4			4-2		15/01/2018	GDN/RS
5	3			3-4		15/01/2018	GDN/RS
6	3	1				15/01/2018	GDN/RS
7	2			2-4		15/01/2018	GDN/RS
8	2	1				15/01/2018	GDN/RS
9	1			1-4		15/01/2018	GDN/RS
10	1	1				15/01/2018	GDN/RS
11	5	1	501			15/01/2018	GDN/RS
12	5	1	502			15/01/2018	GDN/RS
13	3	1	301			15/01/2018	GDN/RS

Fotolijst				Provincie: Antwerpen	Gemeente: Hulshout	Plaats, Toponiem: Kerkstraat	
				Rapport-nr: 17-405	Projectcode: HU18KE/2017-204	Vervaardiging: Digitaal	
Fotonummer	Werkput	Vlak	Spoor	Profiel	Opmerking	Datum	Fotograaf
1	5	1				15/01/2018	GDN/RS
2	5			5-4		15/01/2018	GDN/RS
3	4	1				15/01/2018	GDN/RS
4	4			4-2		15/01/2018	GDN/RS
5	3			3-4		15/01/2018	GDN/RS
6	3	1				15/01/2018	GDN/RS
7	2			2-4		15/01/2018	GDN/RS
8	2	1				15/01/2018	GDN/RS
9	1			1-4		15/01/2018	GDN/RS
10	1	1				15/01/2018	GDN/RS
11	5	1	501			15/01/2018	GDN/RS
12	5	1	502			15/01/2018	GDN/RS
13	3	1	301			15/01/2018	GDN/RS